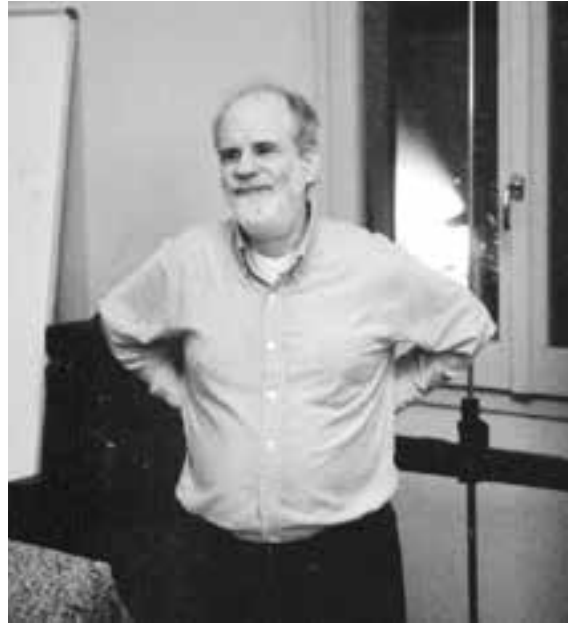

PANU RAATIKAINEN

Saul Kripke *in memoriam*

Yksi nykyajan merkittävimmistä filosofeista, Saul Aaron Kripke, menehtyi 15. syyskuuta 2022. Kuolinsyyksi on ilmoitettu haimasyöpä. Kripke syntyi 13. marraskuuta 1940 New Yorkissa ja oli kuollessaan 81-vuotias.

Kripken perhetausta oli vahvasti juutalainen. Hänen isänsä Myer Samuel Kripke (1914–2014) opiskeli New Yorkin Amerikan juutalaisessa teologisessa Akatemiassa teologian maisteriksi ja tohtoriksi sekä maisteriksi filosofissa New Yorkin Columbia-yliopistossa. Äiti Dorothy Karp Kripke (1912–2000) oli New Yorkissa rabbina toimineen Max Samuel Karpin tytär. Myös hän opiskeli itsensä juutalaiseksi teologiksi. Lisäksi hänet tunnetaan menestyneenä lastenkirjailijana, jonka teokset sisältävät juutalaisia opetuksia. Saul oli perheen esikoinen ja sai sittemmin kaksi nuorempaa siskoa. Myer-isä toimi rabbina eri paikoissa, kunnes kotipaikaksi vakiintui 1946 Omaha (Nebraska), jossa Saul-poika varttui ja kävi koulunsa. Perhe rikastui onnekkailta sijoituksilla ja harjoitti myöhemmin paljon hyväntekeväisyyttä.

Perheen esikoisien poikkeukselliset kyvyt alkoivat valjeta oppineille vanhemmille jo varhain. Hän alkoi kysellä vaikeita teologisia kysymyksiä 3-vuotiaana. 6-vuotiaana hän oli vanhemmiltaan tietämättä opetellut omin

päin vanhaa hepreaa. Saul luki Shakespearen teokset 9-vuotiaana ja hallitsi Descartesin tuotannon ja monimutkaisia matemaattisia teorioita ennen peruskoulun päättymistä.

Teini-ikäisen Saulin kiinnostus alkoi kohdistua yhä enemmän matematiikkaan ja logiikkaan. Hän alkoi kehittää 15-vuotiaana ideoita, jotka ainakin näyttivät uusilta. Myer-isä otti tässä vaiheessa yhteyttä loogikko Haskell B. Curryyn, josta muodostui Saul-pojalle eräänlainen mentori. Jotkut nuoren Saulin ajatukset olivat todellakin uusia. Kripken modaalilogiikan mullistanut artikkeli ilmestyi lopulta logiikan johtavassa lehdessä *Journal of Symbolic Logic*, kun hän oli vasta 18-vuotias. Myös maineikkaan Harvardin yliopiston matematiikan laitos oli kuullut Kripken kyvyistä ja – tietämättä hänestä muuten paljoo – kyseli kirjeellä tämän kiinnostusta tulla opettamaan Harvardiin. Kripke vastasi: ”Äitini sanoo, että minun pitää ensin käydä koulu loppuun ja mennä collegeen.”

Kripke kuitenkin valitsi college-paikakseen Harvardin ja suoritti siellä kandidaatin (*bachelor*) tutkinnon matematiikassa vuonna 1962. Se jäi hänen ainoaksi viralliseksi yliopistotutkinnokseen. Kripke jatkoi Harvardissa opettajana vuosina 1963–1968 ja opetti osa-aikaisesti myös Princeton-yliopistossa. Vuosina 1968–1976 hän toimi

professorina Rockefeller-yliopistossa ja 1977–98 professorina Princetonissa. Vuodesta 2003 aina kuolemaansa asti Kripke toimi professorina The City University of New Yorkin eli CUNY:n Graduate Centerissä. Lisäksi hän oli vierailevana professorina lukuisissa yliopistoissa, toistuvasti varsinkin Oxfordissa.

Kripke julkaisi 1960-luvulla joukon merkittäviä tutkimusartikkeleita modaalilogiikan ja matemaattisen logiikan aloilta. Hänen mielenkiintonsa alkoi kuitenkin kohdistua yhä enemmän myös laajempiin ja puhtaammin filosofisiin teemoihin, erityisesti kielifilosofiaan ja metafysiikkaan. Hän ei alkuun julkaissut mitään, mutta käsittelevä filosofiaa seminaareissaan ja esitelmissään pitkin 1960-lukua. Kuulopuheet hänen vallankumouksellisista ajatuksistaan levisivät filosofiyhteisössä. Lopulta hänet – edelleen vasta 29-vuotiaana – kutsuttiin Princeton-yliopistoon pitämään tammikuussa 1970 kolme luentoa, jotka myös nauhoitettiin ja litteroitiin. Kripke lisäsi tekstiin alaviitteitä sekä kirjoitti siihen lyhyen liitteen. Kokonaisuus julkaistiin 1972 pitkänä artikkelina ”Naming and Necessity”. Jotakin samoja teemoja tiiviimmin esiteltyt, esitelmään pohjautuva artikkeli ”Identity and Necessity” oli ilmestynyt jo edellisellä vuonna, mutta erityisesti vuoden 1972 artikkelilla on ollut järjestyttävä vaikutus niin metafysiikkaan, tieto-oppiin, kielifilosofiaan kuin mielenfilosofiaan, ja sen kerrannaisvaikutukset näkyvät etiikassa ja yhteiskuntafilosofiassa asti.

Osin jyrkän empirismin (looginen positivismi) ja osin laajemmin filosofian kielellisen käänteen (taustalla erityisesti Wittgensteinin) vaikutuksesta filosofissa oli ollut vallalla vakaumus, että välttämättömyys voi olla vain kielellistä. Ajateltiin, että väitelause on välttämättä tosi jos ja vain jos se on analyttisesti tosi eli totta puhtaasti osiensa merkitysten ja rakenteensa ansiosta. Lisäksi pidettiin selvänä, että tällaiset totuudet tiedetään *a priori*, pelkästään relevanttien ilmaisujen ymmärtämisen myötä. Kantilainen filosofian perinne taas esitti, että on olemassa myös välttämättömiä totuuksia, jotka ovat synteettisiä *a priori*.

Näitä erilaisia filosofian perinteitä yhdisti ajatus, että jos jokin on välttämättä tosi, se voidaan tietää *a priori*. Kripke kuitenkin kyseenalaisti tämän ainakin Kantista alkaen yleisesti vallalla olleen filosofian taustaoletuksen. Hänen yksi keskeinen johtopäätöksensä oli, että on monia välttämättömiä totuuksia, jotka voidaan saada tietoon vain, jos maailmaa tutkitaan empiirisesti, eli *a posteriori*. Käsi kädessä näiden ajatusten kanssa hän kehitti radikaalisti uudenlaisia näkökantoja kielifilosofiassa. Hän hylkäsi laajasti kannatetut kuvauksiin perustuvat teorit viittaamisesta ja merkityksestä ja luonnosteli niiden tilalle kausaalis-historiallisiin ketjuihin perustuvan kuvan merkityksestä. Kripke jatkoi muun työnsä ohella loppuun asti näiden teemojen tutkimista ja kehittelyä.

Vuoden 1982 kirjassaan *Wittgenstein on Rules and Private Language* Kripke esitti vilkkaan filosofisen keskustelun synnyttäneen, Wittgensteinin säännönseuraispohdiskelujen inspiroiman merkitysparadoksin. Sen valossa näyttäisi olevan illuusio, että kielen sanoilla olisi

edes menneisyydessä, saati tulevaisuudessa jokin määrätty merkitys. Kyseessä ei ole vain tietoteoreettinen skeptisismi – että emme voisi tietää, mikä on sanan oikea merkitys – vaan ontologinen merkitysskeptisismi: mitään merkityksen määrävää tosiasiaa ei ole olemassakaan. Kripke toisaalta totesi, että tämä johtopäätös on epäuskottava. Onkin hieman epäselvää ja kiistanalaista, mitä Kripke itse lopulta ajatteli asiasta ja mitä hän kaikella tällä halusi sanoa. Kripken haastetta käsittelevä kirjallisuus on yhtä kaikki paisunut valtavaksi.

Kripke sai 2001 Nobel-palkintoon vertautuvan, Ruotsin tiedeakatemian myöntämän Rolf Schock -palkinnon kategoriassa logiikka ja filosofia. Vuonna 2007 CUNY:n Graduate Centerin yhteyteen perustettiin lahjoitusten, erityisesti New Yorkin kaupungin ja Kripken perheen lahjoittamien varojen avulla erityinen The Saul Kripke Center. Se on omistautunut säilyttämään ja julkaisemaan Kripken töitä. Keskuksen hallussa onkin valtavat määrät julkaisemattomia materiaaleja, joiden saattamiseksi julkaisukuntoon Kripke työskenteli hänelle läheisten filosofien avustamana kuolemaansa asti. Työ jatkuu vielä pitkään, mutta nyt ilman häntä.

Vuotta 2022 on vietetty Kripken vallankumouksellisen päätyön ”Naming and Necessity” alkuperäisen julkaisemisen 50-vuotisjuhlavuotena. Vielä keväällä 2022 Kripke piti yhdessä The Saul Kripke Centerin johtajan Romina Padron kanssa seminaaria ”Naming and Necessity at 50” ja osallistui heinäkuussa ikäänsä nähden pirteänä Hudsonissa järjestettyyn juhlakonferenssiin. Juhlavuosi sai kuitenkin syyskuussa surullisen käänteen. Siitä tuli myös hänen kuolinvuotensa.

Tärkeimpiä artikkeleita

- Identity and Necessity. Teoksessa *Identity and Individuation*. Toim. M. Munitz. New York University Press, New York, 1971, 135–164. Julkaistu uudelleen teoksessa *PT*.
- Naming and Necessity. Teoksessa *Semantics of Natural Language*. D. Davidson & Gilbert Harman. Reidel, Dordrecht 1972, 253–355; ”Addenda”, 763–769. Julkaistu uudelleen uuden johdannon kanssa kirjana *NN*.
- Outline of a Theory of Truth. *Journal of Philosophy*. Vol. 72, No. 19, 1975, 690–716. Julkaistu uudelleen teoksessa *PT*.
- A Puzzle about Belief. Teoksessa *Meaning and Use*. Toim. Avishai Margalit. Reidel, Dordrecht 1979, 239–283. Julkaistu uudelleen teoksessa *PT*.

Kirjat

- Naming and Necessity*. Harvard University Press, Cambridge (Mass.) 1980. (*NN*)
- Wittgenstein on Rules and Private Language*. Harvard University Press, Cambridge (Mass.) 1982.
- Philosophical Troubles. Collected Papers, Volume I*. Oxford University Press, New York 2011. (*PT*)
- Reference and Existence*. Oxford University Press, New York 2013. [Vuoden 1973 John Locke -luennot Oxfordissa.]
- Logical Troubles. Collected Papers, Volume II*. Oxford University Press, New York (ilmestyy).